

VÉGHELY DEZSŐ VISSZAEMLEKEZÉSEI. S. A. R. HUDIJÓZSEF. PÁPA, DUNÁNTÚLI REFORMÁTUS EGYHÁZKERÜLET TUDOMÁNYOS GYŰJTEMÉNYEI, 2020. 432 O.

VÉGHELY DEZSŐ VISSZAEMLEKEZÉSEI [MEMOIRS OF DEZSŐ VÉGHELY]. S. A. R. HUDI JÓZSEF. PÁPA, DUNÁNTÚLI REFORMÁTUS EGYHÁZKERÜLET TUDOMÁNYOS GYŰJTEMÉNYEI, 2020. 432 P.

Magyarország egyik legrégebben működő civil egyesülete az 1867-ben, tehát a kiegyezés évében életre hívott Magyar Történelmi Társulat, amelynek elődje, a Dunántúli Történetkedvelők Társasága, 1863. december 27-én Répceszemerén alakult meg. Életre hívásának egyik főszereplője volt idősebb szentkirályszabadjai Véghely Dezső (1840–1897) veszprémi ügyvéd, egy régi dunántúli nemesi család sarja, később Veszprém vármegye főjegyzője, helyettes alispánja, majd alispánja. A sokoldalú hivatalnok ezen túl szerepet vállalt a dunántúli református egyházkerület életében, Balatonalmádi fürdőhelyé fejlesztésében és a hazai történeti kutatásokban (pl. a Hazai Okmánytár kiadásában) is, de tagja volt a Magyar Történelmi Társulat választmányának is. Sokoldalú tevékenységének listáját hosszan lehetne sorolni.

Ha valakit csupán a sajnos nem túl hosszú élete ellenére gazdag életművet hátrahagyó férfi érdekelne, már „csak” emiatt is érdemes lenne kézbe venni az egyik fia, ifj. Véghely Dezső (1882–1955) nyugalmazott postaműszaki főigazgató által papírra vetett emlékiratokat, amelyeknek főszereplője, központi figurája, mondhatni pozitív főhőse a fiú 15 éves korában elhunyt apa.

Az az apa, akinek emlékét érezhetően megrostálta és megszépítő fénybe vonta a halála és az emlékirat papírra vetése közben eltelt bő fél évszázad fia elméjében. Ifjabb Véghely Dezső ugyanis későn, mégpedig vészterhes, háborús időkben, 1944 végén kezdte meg emlékei rögzítését írásban. Ennek megfelelően a szűrt emlékezetet, főleg édesapja személyét illetően, nem pusztán illik, de szükségszerű fokozott kritikával kezelni, ahogy erre a szöveget kiadásra előkészítő Hudi József határozottan figyelmezteti is az olvasót bevezetőjében. Csupán egyetlen példa az érthető, de kétségkívül túlzó fiúi elfogultságra: „Az ő alispánága alatt nem volt még olyan frekventált épülete a városnak, mint a vármegyeháza, mert bizony nem történt semmi

fontosabb esemény egy családban sem, amit előbb meg nem beszéltek az édesapámmal. Erre a nagy bizalomra az előéletével szolgált rá az apám, mert bizony az utódjára már rá sem néztek. A tanácsok, amiket adott, mindig beváltak, és így mindenben mindig a szava után mentek. Volt is emiatt elképzelhetetlen hatalma.” (135.)

Mindazonáltal, bármennyire dominál is az apa idealizált alakja, teljes tévedés volna azt állítani, hogy a közreadott szöveg afféle adalékokkal kiegészített, szubjektív idősebb Véghely Dezső-biográfia. A visszaemlékezések, amelyeket a Sopron vármegyei Simaságon kezdett megírni szerzője, számos témát érintenek. Ifjabb Véghely Dezső éppúgy figyelmet fordított családjára eredetére, történetjére, illetve hangsúlyosan a családtörténet azon részére, amelynek maga is tanúja volt már, mint gyermekkorai viszonyainak felidézésére, beleértve az őt övező szellemi és fizikai közeget egyaránt. Részletgazdag leírása nyomán szubjektív, ám hiteles leírást kapunk egy polgári viszonyok között élő egykori nemesi család életkörülményeiről, a rendi társadalomból a polgári társadalomba való átmenet időszakából.

A visszaemlékezések horizontja pedig folyamatosan tágul: a gyermekkorai jó részét a vármegyei házában töltő szerző értelemszerűen rálátást nyert a megyei közéletre, a Veszprém városán belüli társadalmi és politikai viszonyokra, részletesen írt például a millenniumi ünnepekről, de a korszak egyik nagy gyászeseeménye, Kossuth Lajos temetése sem kerülte el a figyelmét. A politika át-átszötte a család minden napjait is, aligha véletlenül jegyzete le, hogy legidősebb bátyja, Kálmán (aki követte apja és nagyapja nyomdokait, és belőle is alispán lett Veszprém vármegyében) Tisza Kálmán után kapta a nevét, a családban hagyománya e keresztnévnek ugyanis nem volt. „... apám igen lelkes Tisza Kálmán–balközép-rajongó politikus volt, az 1867-es kiegyezés után oly magas fokon volt a politizálás Magyarországon, hogy a születés előtt a fiatalok megállapodtak abban, hogy ha fiú lesz az első gyermek, akkor a pártvezér neve után Kálmánra fogják keresztelni” (69.).

Véghely nem palástolta a családi élet árnyoldalait sem. Nyíltan, bár finoman írt arról, hogy édesanyja, Molnár Julianna már-már zsarnoki módon uralta a családi otthont, ahogy arról is, hogy egyik gyermeke halála utána a kondoleálók között volt egy olyan asszony, akinek házáat a megyeháza építéskor kisajátították. Ő a gyászoló anya fájdalmát azzal fokozta, hogy azt állította, az ő átka nyomán halt meg a leánya, és idővel minden gyermekét el fogja veszíteni (33.). Itt jegyzendő meg, hogy a korban sajnos nem szokatlan módon tíz gyermekéből ötöt (Béla, László, Julianna, Imre és Sándor) alig néhány évesen veszített el az édesanya. Hasonlóképp nem leplezte a szerző, hogy volt példa arra, hogy szülei rövid időre különköltöztek. Igaz, e

szakítópóba végül pozitívan végződött, a szüleihez hazatérő felesége visszatért férjéhez (127–129).

A szerzőnek politikai kérdésekben is tetten érhető némi elfogultsága, ami talán édesapja iránti rendíthetetlen tiszteletéből fakadt, így például amikor a Tisza Kálmán által vezetett pártalakulatról írt: „Nagyeszű vezérfnai predesztináltak a guvernamentális politikájuk kivívására (Tisza Kálmán, Ghyczy Kálmán), de ez természetesen nem következett be – 1876-ban fuzionáltak Deákkal.” (122.). Mindazonáltal a direkt politizálás a szöveget nem jellemzi.

A visszaemlékezésekben helyet kapott a felekezeti kérdés is. Ifj. Véghely Dezső családja reformátussága ellenére piarista gimnáziumba járt, ahova édesapja vitte beírtni. De figyelmet érdemelnek a közvetlenül édesanyját illető, a veszprémi felekezeti viszonyokat is megvilágító sorai: „Érdekes, hogy a katolikus püspöki városban és vármegyében egy református asszony ezt a szerepet olyan hosszú időn át tudta betölteni anélkül, hogy valamikor is ezen vezető pozíciójából bárki megkísérelte volna kibillenteni.” (87.) Mindez azért is érdemel figyelmet, mert a visszaemlékezések más részén a szerző annak adott hangot, hogy bizony a „katolikus” Veszprémben nem volt könnyű boldogulnia a más felekezetekhez tartozóknak: „A veszprémi katolikus püspökség, káptalan és egyéb szerzetesrendek közelsége miatt a család a szaporodásnak megfelelően a földvagyonát nem gyarapíthatta, mert mint evők mindig ők álltak a résen, és velük megkonkurálni protestáns embernek úgy sem lehetett.” (99.).

Roppant karakteres része viszont a visszaemlékezésnek a gyermekkori balatoni fürdőélet megidézése, ami érzékelhetően erős nyomot hagyott a szerző személyiségén. Ami azonban igazán érdekessé teszi a mű ezen részeit, az az, hogy nem valamelyik jobban dokumentált fürdőhely, így Balatonfüred vagy Siófok kapja a főszerepet e téren. Bár többek között e két település neve is vissza-visszatérően felbukkan a visszaemlékezésekben, a semmiből kinövő Almádira irányul a legtöbb figyelem. Ennek oka pedig az, hogy Almádi fejlesztésében az idősebb Véghely Dezső tevőleges szerepet játszott. A patriarchális fürdőélet megkapó részletei a visszaemlékezések leginkább szerethető részei közé tartoznak, túl azon, hogy nagyon fontos hely-, társadalom- és művelődéstörténeti adalékok hordozói.

A szöveg szertelen füzése néha-néha már-már a műben is megidézett (pl. 136.) Eötvös Károly munkájára, az Utazás a Balaton körülre emlékeztet. Nem stílusában, hiszen Eötvös jóval döcögősebb mondatfűzésénél elevenebb, frissebb, könnyebben olvasható Véghely Dezső szövege. Hanem az egymásba fonódó, anekdotaszerű történetek ütemtelen, kedélyesen hullámzó ritmusa miatt. Számos apró mozaikból áll össze a kép, s e mozaikdarabkákat az emlékező hosszú idő távlatából kísérelte meg összerakni. Ugyanakkor ifjabb Véghely

Dezső remek elbeszélő, szövegét könnyű olvasni, szép magyarsággal fogalmazott, szövege a humort és (ön)íroniát sem nélkülözi.

Forrásközlés esetében természetesen lehetetlen, de legalábbis indokolatlan nem szólni a közreadás szempontjairól. Az eredeti kéziratot Schildmayer Ferenc (1931–2018) balatonalmádi építész mérnök őrizte meg, akinek határozott kívánsága volt, ha az megjelenne nyomtatásban. A közreadáshoz szükséges munkálatokat Hudi József végezte el, akinek több évtizedes levéltárosi és forrásközlési rutinja maradéktalanul érvényesült jelen kötet esetében is. A gondos és pontos bevezető, csakúgy, mint a Hudi más forráskiadásaira is olyannyira jellemző részletes jegyzetelés, megbízható útmutatók gyanánt szolgálnak az olvasók számára.

Idegen szavak, fogalmak, személyek, a szövegben rejlő utalások mind megkapták a maguk részletes jegyzeteit. Azt pedig, hogy a visszaemlékezések sorain könnyedén siklik az olvasó szeme, az olvasmányos stíluson túl az teszi lehetővé, hogy a szöveget a mai magyar helyesírásnak, központosításnak megfelelően tette közzé a szerkesztő. Feloldott rövidítések, ahol kell, kiegészítések segítik még inkább ezt. Éppúgy, ahogy a Véghely család leszármazási táblázat is, amely önálló lapra nyomtatva lelhető fel a kötetben. S hasonlóképp jól elvégzett szerkesztői munkát mutat a folyó szöveg fejezetekbe tagolása, illetve az így létrehozott fejezetekhez rendelt irányadó címek megadása. A még teljesebb eligazodást végül a források és hivatkozott irodalom jegyzéke, valamint egy helységnévmutató teszi még könnyebbé.

Összességében nem kérdés, hogy a Hudi József által jegyzett szövegkiadás révén egy adatgazdag, mindamellet roppant szórakoztató olvasmánnyal gyarapodott a magyarországi emlékiratkiadás. Ifjabb Véghely Dezső visszaemlékezéseit bárki haszonnal forgathatja, akit érdekel a történelem, de a veszprémi és balatonalmádi helytörténet iránt érdeklődők számára különösen ajánlott olvasmány lehet.

(ism.: Katona Csaba)